
Různé

K jubileu Ivana Chvatíka

Každá opravdová filosofie dokazuje, že to, co je univerzální, se může vyjevit jen jako odpověď na otázky, které nekla- de ta nebo ona část mozku, ale které vycházejí z celé osoby, které jsou zako- řeněny v tázání, jímž je celá jedinečná existence v duchu a v těle, v celém prů- běhu času, který jí vyměřil osud. Tam, kde filosofické tázání a odpovědi na ně nejsou zapuštěny jemnými kořínky v celém bytí individuální osoby, může filosofie slavit úspěchy a může sbírat body při scientometrických hodno- ceních, ale nemá mnoho společného s tím, co je jejím úkolem, totiž s radi- kálním hledáním pravdy o skutečnosti. Univerzální se může vyjevit jen v pro- středí, které je prosyceno živým de- chem individuálnosti, obecně je možné nazít a vyslovit jen ze stanoviska jedi- nečné existence, idea se zjevuje indivi- dualitě, s níž žije ve zvláštní, pro lecko- ho překvapivé symbióze.

Dosud nejjasnější a nejslavnější do- klad těsného svazku individuálního a univerzálního pochází už z doby sa- mých počátků evropské filosofie. Jsou to Platónovy dialogy, jejichž rovnocen- nými součástmi je metodický výstup k idejím jako koncentrovaným ohnis- kům bytí i jedinečné projevy všech po- stav, které v dialozích vystupují, Sókra-

ta, jeho hostů a přátel, projíždějících sofistů, hostů ze vzdálené italské Eleje a odjinud i athénských občanů, s který- mi se Sókratés dává na svých cestách městem do řeči. V platónských dialo- zích sledujeme, aniž bychom měli pocit, že přeskakujeme z jedné říše do druhé, dychtivě stoupání za ideou po schodi- štích diairese, a zároveň se nám zdá, že zřetelně slyšíme tón hlasu Sókrata a všech ostatních, že vidíme gesta jejich rukou a rytmus jejich chůze – sleduje- me tu ideje v jejich zrodu z živých rozho- vorů a z individuálního života, na němž se podílí duše a tělo, a uvědomujeme si přitom, kolik si ideje ze svého vášnivého zrodu uchovávají i poté, co jsou upev- něny do konstelací na obloze filosofie. Sókratův život v Athénách, jeho setká- ní, rozhovory před královskou stouou, v Kalliově nebo Agathónově domě jsou půdou, z níž vyrůstá filosofie, z níž se ní- kdy myšlení nedá úplně vytrhnout, jsou plodným prostorem, z něhož nemůže- me vykázat ani toho opilého Alkibiada, který vpadne na filosofickou hostinu.

Díky Ivanu Chvatíkovi jsme i my moh- li tak trochu pobývat v Athénách, bylo nám umožněno – každému z nás po ji- nak dlouhou dobu – sledovat jeden ta- kový platónský dialog, jehož tématem bylo poznání a život. Mnozí z nás si vzpo-

mínají na části tohoto dialogu, na sveřepou obranu Eukleidova prostoru před nájezdy arbitrární axiomatiky i na pauzy náhlého ticha, uváděné jásavým zvoněním mobilu v nevyjpatějších chvílích debaty, na cestu zasněženým lesem na rozhlednu v Krušných horách, na vyprávění o italských renesančních vilách, na překlady Heideggerových textů, ale také Hölderlinových a Rilkových básní, na pečlivou redakci Patočkových spisů, na písně o teskné Niagaře doprovázené hrou na kytaru při výjezdu v jižních Čechách, na debaty o správném překladu výrazu „Holzwege“ v kuchyňce Centra pro teoretická studia, které po chvíli ztratily vážnost... Těsný pokojík u schodů se stal centrem rozsáhlé a bohaté říše, do níž patří Athény, Heidelberg a Freiburg, Lovaň a Duino, Florencie a Řím...

Myšlení Ivana Chvatíka není možné pojmenovat jedním nebo dvěma slovy. Přesto je jedno slovo třeba vyslovit: slovo „fenomenologie“. Pro Ivana Chvatíka nebyla fenomenologie jednou z filosofii mezi jinými, nebyla souhrnem vyslovených tezí, kterým je třeba se naučit, ale dobrodružným a riskantním podnikem ohledávání základů budovy skutečnosti, základů, které jsou samy tím nejtajemnějším a zároveň tím, co se neskrývá, ukazuje se v plném světle v jevech. Ivan Chvatík si tento postoj přinesl do Centra pro teoretická studia, s nímž jsou jeho život a práce spojeny posledních takřka třicet let. Došlo tu ke šťastnému setkání dvou odlišných, avšak doplňujících se koncepcí dvou Ivanů a snad se dá říci, že teprve toto setkání založilo Centrum pro teoretická studia v jeho vlastním významu, tak jak

je dnes všichni známe. Interdisciplinarity, jak ji chápal Ivan Chvatík i Ivan Havel, byla především vyhlížením za hranice jednotlivých oborů do tajemného, málo známého a plodného společného prostoru, z něhož jednotlivé obory poznání vyrůstají a v němž zůstávají zakořeněny. Přitom se přístup obou k tomuto prostoru lišil a v této odlišnosti se oba přístupy doplňovaly a vymezovaly společně rozsah interdisciplinárního bádání: Ivan Havel stavěl lehké visuté mosty, které překvapivým způsobem spojovaly vzdálené vrcholky, zatímco Ivan Chvatík prozkoumával dno propasti pod těmito mosty.

V uplynulých dobách bývalo zvykem uvést k poctě oslavenců alespoň jeden latinský citát. Dovolím si navrátit se k této tradici a na závěr ocitovat Vergiliův verš z *Georgik*: „Felix, qui potuit rerum cognoscere causas“ – šťastný je ten, kdo poznává příčiny věcí; důkladné, poctivé a svobodné poznání přináší štěstí, radost, která se nedá ničím nahradit, poznání nemá nic společného s honem za publikacemi, tituly, prestiží nebo body hodnotitelů, je hodnotou samo o sobě a má cíl samo v sobě, neslouží žádnému jinému cíli, nepotřebuje být ospravedlněno začleněním do utilitárních souvislostí (i když nikdy není vyloučeno, že z čisté a nezištné lásky k poznání samému se mohou narodit užiteční potomci). Zůstáváme Ivanu Chvatíkovi vděční za to, že jeho život a dílo nám neustále připomíná, co je a co není skutečné poznání.

Michal Ajvaz
ajvaz@cts.cuni.cz